

A tudásmenedzsment és szellemi tőke tematikájú tudományos folyóiratok egyetemes rangsorolása

A két szerző a tudásmenedzsment és a szellemi tőke (knowledge management, intellectual capital, KM/IC) tematikájú folyóiratok rangsorolására dolgoz ki módszert. A kutatásban párhuzamosan két különböző eljárást alkalmaztak: a súlyozást és a pontozást. A felméréssel egyben arról is képet szerettek volna kapni, hogy milyen tényezők alapján ítélik meg a kutatók a folyóiratok minőségét.

Viszonylag új, gyorsan növekvő ágazatokról van szó, így a kapcsolódó néhány szakfolyóiratnak sincs még elég hosszú múltja ahhoz, hogy a globálisabb rangsorolásoknál figyelembe vehetők legyenek. Alapvető nehézség a tudományos diszciplínák között való elismerés és a tudományterületi önállóság kivívása, ehhez világosan meg kell tudni határozni a tudományterület önazonosságát. A sajátosságok meghatározásához jól használható a reflektív analízis, melynek elengedhetetlen része azoknak a kiadványoknak az értékelése, amelyekben a terület kutatói publikálnak.

A folyamatot az ágazatot szorosan lefedő folyóiratok rangsorának felállítására is segítheti. Eddig csupán néhány KM/IC folyóirat szerepelt más területekre kialakított rangsorolási jegyzéken, ugyanis a KM/IC folyóiratokat általában együtt kezelik a kapcsolódó – ám olykor távol eső – területekkel (információs rendszerek menedzsmentje, stratégiai menedzsment, humánerőforrás-menedzsment, információtechnológia). E viszonylatokban a KM/IC lapok meglehetősen alacsony rangsorolást kapnak. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az számítástudományi–informatikai folyóiratok gyakran közölnek KM/IC témájú cikkeket. A folyóirat rangsorolási listáknak ágazatspecifikusnak kellene lenniük és csak egyetlen meghatározott területet volna szabad lefedniük, különben a rangsorolás érvényessége kétségessé válik. A szerzők épp ezért tesznek kísérletet 20 KM/IC szakfolyóirat értékelésére.

Az eddigi kutatások megállapításai

A tudományos folyóiratok rangsorolása több szempontból fontos: a kutatók igyekeznek kéziratukat a tématerület minél rangosabb folyóiratába elhelyezni. A vezető lapokban megjelenő cikkek nagyobb figyelmet kapnak, ismertebbé válnak, és magas idézettségről tanúskodnak. A diákoknak és a pályájuk kezdetén álló kutatóknak is irányadó, ha tudják, hol található jó minőségű, elméletileg és módszertanilag szigorúan megalapozott, megkerülhetetlen irodalmat. Több üzleti főiskola a magasabb szintű professzori címek odaítélését rendszeres „A” kategóriás folyóiratokban való megjelenéshez köti. A folyóiratok minőségi nyilvántartása e döntések meghozatalánál is nagy segítséget jelenthet. A kormányzatok és az alapítványok pályázatai is figyelembe veszik a jelölt publikációs teljesítményét. További szempont, hogy a szerkesztők és a kiadók is szeretnék helyesen megítélni a saját kiadványaik szakterületen belül elfoglalt szerepét és helyét. A rangsor hasznos lehet a könyvtáraknak és más szervezeteknek is akkor, amikor döntenek a folyóiratok előfizetéséről.

Az önállósodott tudományágak mindegyike már kialakította saját mérlegelési eljárását, amihez két módszert használnak: az idézetelemzést és a szakértői véleményezést. Előszeretettel használják a folyóiratok minőségi értékmérője gyanánt a *Thomson Reuters* által kiszámított impaktfaktort. Az ismert indexelő viszont az üzleti szakfolyóiratoknak csak a töredékét dolgozza fel. *Lowry* és szerzőtársai kimutatták, hogy az új és hiánypótló tudományágak meglehetősen alulreprezentáltak az idézettségi elemzési rangsorban, 2008-ig a Thomson egyetlen tudásmenedzsment lapot sem indexelt [1].

A szakértői minősítés során az ágazatban aktív és elismert kutatók véleménye lapján alakul ki a rangsorolás. Figyelembe veszik a kiadvány minőségét, hatását valamint a lap készítőinek felkészültségét

és hírnevét. A folyóiratok rangsorát a szakterület képviselői állítják össze, ez a vizsgált kiadványokról szerzett összbemutató tükrözi. *Mylonopoulos* és *Theoharakis* az eljárás fontos előnyére világítanak rá: más-más értékskála alakulhat ki egyes kategóriák szerint, amelyek egyébként összemehetnének (kutató – gyakorló munkatárs teljesítménye) vagy a földrajzi hely szempontjából is másnak lehet jelentősége. [2] A módszer főbb hátrányai közé tartozik a válaszadás alacsony foka, a visszajelzés lehetősége, a mintaválasztás korlátozottsága. Körültekintő felmérés nélkül a végeredményül kapott rangsor érvényessége kétségessé válhat. Mindezek ellenére a folyóiratok véleményezési módszerrel megállapított rangsorolása jól bevált és széleskörűen alkalmazzák a legtöbb üzleti tudományágban.

Az eljárás során a válaszadók különböző tényezők alapján mérlegelik az egyes szaklapok színvonalát. Rogers és munkatársai [3] kilenc kritériumot határoztak meg, amelyek a KM/IC folyóiratok esetében releváns minőségjelzőknek bizonyultak. Ezek közé tartozik a vezető és a senior kutatók vagy a kollégák véleménye. *Tahai* és *Meyer* néhány szubjektív körülményre figyelmeztet: a vezető kutatók és közvetlen munkatársaik egymással szemben elfogultak lehetnek, a véleménynyilvánításnál közrejátszhatnak személyes érdekek. Általában túlértékelik azokat a lapokat, amelyekben a megkérdezett alanyok publikálnak, saját véleményük pedig nagy erővel befolyásolja a munkatársakat vagy a fiatal kutatókat. [4].

A hivatkozási indexekbe való bekerülés fontos, hiszen az idézéseken keresztül idővel megmutatkozik a tudományos közlemény hatása. A szerzők néhány ellentmondásra is felhívják a figyelmet: már-már anekdotikus, hogy egyes kutatók pusztán azért választanak publikációjukhoz indexelt folyóiratot, mert ezzel kívánják bizonyítani a közlemény tudományos hatását. Vannak intézmények, amelyek hajlanak arra, hogy az előmenetelt egyes indexelt folyóiratokban való közléshez kötik, annak ellenére, hogy önmagában egy szaklap indexeltsége még nem jelenti azt, hogy az adott folyóirat magas színvonalú.

A cikkek elfogadási/elutasítási arányát is figyelembe szokták venni a folyóirat minőségi értékjelzői között, azt feltételezve, hogy a vezető folyóiratoknál több bíráló vesz részt a munkában, a nagyobb mérvű szelekció pedig jobb minőségű cikkeknek enged utat. Ezt a körülményt tudományos körökben magától értetődőnek veszik, holott kimutatták

már, hogy ezek a szempontok nem vehetők biztos támasztéknak a minőség megítélésében. A vezető folyóiratok olykor lehoznak csapnivaló cikkeket, az alacsony presztízsű lap pedig közölhet jól megírt, úttörő munkát. A legszigorúbb bírálati eljárásnak is lehetnek hiányosságai: a szakmai lektor és a szerkesztő személyes érdeklődése befolyásolhatja az elfogadás menetét; megtörténhet, hogy a referensek egymás között sem értenek egyet. Nem garantált, hogy amit egyszer egy lap elfogadott közlésre, máskor, más időszakban ugyanazt ne utasítaná el.

Fontosnak tartják a folyóiratok különféle szakterületi indexelő szolgáltatásnál történő követését és a globálisabb rangsorolási jegyzékekbe vételt is, ami visszahat a lap megítélésére, a szerzőknek pedig a kutatómunka elismerését is jelenti. A folyóirat kora is számít: a hosszabb életű kiadványokat jobban ismerik, gyakrabban idézik mint az újabbakat, szélesebb az előfizetői kör és az olvasótábor. A terjesztési paraméterek hatással vannak az olvasottságra és az idézésre is, a pillanatnyi népszerűség azonban nem jelent egyben feltétlenül jó minőséget és jelentős tudományos hozzájárulást. A legszubjektívebb mérce a szerkesztők és a szerkesztőbizottsági tagok hírnevének figyelembevétele a presztízs mérlegelésénél. A vezető tudósok közreműködésével készülő kiadványokat nagy befolyással bírónak gondolják, ugyanakkor, a szerkesztőbizottsági tagok közvetlen munkája nem ismeretes, ezért ez a szempont teljesen szubjektív megítéléshez vezet.

Az ellentmondásosnak tűnő kritériumok sok szempontból megkérdőjelezhetők, ám a vizsgálat alátámasztja, hogy a tudásmenedzsmenttel foglalkozó kutatók számára is fontosak és meghatározott súllyal alakítják a rangsorolást és az adott szaklapról kialakult véleményt.

Módszer

A szerzők 15 aktív kutató valamint lapszerkesztők bevonásával állították össze a kiinduló folyóiratjegyzéket. Csak a tudományos, elsősorban a menedzsmenttel foglalkozó periodikát vették figyelembe, így a gyakorlati megközelítésű (például a *KM World Magazine*), a technológiára vagy a kereskedelmi világra fókuszáló kiadványok kimaradtak a válogatásból. A gyakorlat-orientált szaklapok számára egy másik rangsorolási jegyzék összeállítását tartották ajánlatosnak. Az egyes lapok profiljának körvonalazásához a szerkesztőségi anyagokat és a cikkek tartalmát vizsgálták meg, így a

címük alapján technikainak tűnő egyes lapok is bekerültek a rangsorolási folyamatba. Összesen 20 folyóiratot vettek számításba.

A mintavétel

A mintavétel a folyóiratok minőségéről készített szakértői felmérések legkritikusabb pontja. Fontos volt az aktív kutatók véletlenszerű kiválasztása, a korábbi kísérletek tanulságait leszűrve ezt különös körültekintéssel végezték. Periodikumonként 50 személyt kerestek fel e-levélben azok közül a szerzők közül, akik 2003 és 2007 között publikáltak. Az egyes folyóiratok négy év alatti átlagos cikkszámával arányosan meghatározták, hogy egy-egy lapból hány szerző vehet részt a megkérdezésben, majd a szerzőket listába szerkesztve, minden n -edik személy bekerült a mintába. Eltértek ettől a kiválasztási rendszertől az olyan folyóiratoknál, amelyek megszűntek vagy nemrég indultak, és még túl kevesen publikáltak a lapban, így összesen 925 aktív egyedi szerző került a névsorba.

A folyóiratok rangsorolásának kialakítása kétféle módon történhet: a rangsor szerinti súlyozással és pontozással. A súlyozásnál a válaszadók megkapják az értékelendő címek listáját, ezeket meghatározott kritériumok szerint, értékük szerinti növekvő vagy csökkenő sorba rendezik. A másik eljárás a Likert-skálára támaszkodik: a válaszoló minden kijelentéssel kapcsolatban jelzi mennyire ért vele egyet. Az ismertetett vizsgálatban hét fokozatú skálán pontozhattak az ismertség, a szakterület elméleti és gyakorlati eredményeihez való hozzájárulás szempontjából. Információt gyűjtöttek arról, hogy milyen gyakran olvasnak cikkeket a lapból; milyen gyakran idézik a lap cikkeit; szívesen publikálnának-e benne; közöltek-e már vagy végeztek-e lektorálást az adott folyóiratnál.

A négy részből álló kérdőívet online felületen tették közre. Mivel ez a felmérés a szakfolyóiratok rangsorolására irányuló első kísérlet volt, a szerzők mindkét módszert szimultán használták.

Eredmények, következtetések

233 kitöltött, érvényes kérdőív érkezett vissza, ez 29%-os válaszadást jelentett, ami kielégítőnek mondható. 41 különböző országból reagáltak, a korábban már kimutatott megállapításokkal összhangban az USA, az Egyesült Királyság és Ausztrália mutatkozott a legproduktívabbnak. Válaszok

érkeztek mind kutatási, mind ipari tapasztalattal rendelkezőktől, számos részterülethez kapcsolódva.

A rangsorolás kiszámításához a folyóirat-helyezéseket pontozásos rendszerbe konvertálták. A két módszer eredményében a lista elejére kerülő hat cím megegyezett, a további rangsorban pedig csak kisebb eltérések észlelhetők.

Körvonalazódott az egyes minőségi tényezők fontossága is, ezek három típusba sorolhatók:

1. kiemelkedően fontos (a szerkesztő és a szerkesztőbizottsági tagok hírneve, a hivatkozási indexekben való nyilvántartás, a vezető kutatók véleménye, rangsorolási listákra kerülés, impaktfaktor);
2. mérsékeltlen fontos (kollégák véleménye, a folyóirat életkora);
3. kevésbé fontos (az elfogadott/elutasított cikkek száma, terjesztés – például az előfizetők száma).

Az eljárással sikerült felállítani egy elfogadható, a KM/IC területet speciálisan lefedő folyóiratrangsort és megállapítani a presztízst meghatározó faktorok fontosságát. A két alkalmazott módszer a legrangosabb hat cím esetében megegyező eredménnyel járt, s csak kis eltéréssel járt a többi lapra nézve. A rangsorolási technika legfőbb előnye az egyszerűség: a válaszadók rövid kérdőívet kapnak kézhez, rövid választ kell adniuk. A pontozás ezzel szemben minden egyes folyóirat egyenkénti, több szempontú értékelését igényli. Ezért a jövőben az egyszerűbb rangsorolási eljárás használatát javasolják.

A válaszadók következetesen az első helyre sorolták a *Journal of Knowledge Management* című lapot, a vezető második a rangsorban pedig a *Journal of Intellectual Capital*, mindkettő az Emerald kiadványa. Fontos eredmény az is, hogy sikerült nevesíteni a minőséget befolyásoló legkiemelkedőbb tényezőket, ami a kiadók számára lehet hasznos támpont ahhoz, hogy saját kiadványuk színvonalát javíthassák, például vezető kutatók, szakértők meghívásával a szerkesztőbizottságba. Az elfogadott/elutasított cikkek számának indikátorát alacsonyra értékelték, ez azt is jelenti, hogy akik ennek nagyobb jelentőséget tulajdonítanak, esetleg indokolatlanul utasítanak el kéziratokat abban a hitben, hogy a lap színvonala ettől emelkedik. Hasonlóan, kis jelentőséget tulajdonítottak a terjesztésnek, ami azt bizonyítja, hogy a kutatók ennél fontosabbnak tartják a tudományra gyakorolt hatás kifejezését az idézettségen keresztül.

A szerzők megjegyzik: az ismertetett rangsorolási programba csak az angol nyelvű folyóiratokat vonták be. Annak ellenére, hogy a legkiemelkedőbb KM/IC folyóiratok angol nyelvűek, akadnak más nyelven is megjelenő szakterületi folyóiratok. Sok nehézséget jelentene a nem angol nyelvű folyóiratok egységes, egyetemes rangsorolási jegyzékbe való bekapcsolása, a kérdést országok vagy nyelvek szerinti folyóiratlista rögzítésével lehetne megoldani.

A tanulmány a legjelentősebb kiadványok feltérképezésével segíti a fiatal ágazat önazonosságának meghatározását, erősítheti fejlődését. Felkeltheti az indexelő szolgáltatások figyelmét, reményt adva arra, hogy az ágazat cikkei is bekerülhetnek adatbázisaikba. A rangsor felállítása egyben az általánosabb menedzsmentágazaton belül a két speciálisabb tudományterületi leágazás minőségi érdemének szignálása.

Hivatkozások

- [1] LOWRY, P.B. – HUMPHREYS, S. – MALWITZ, J. – NIX, J.: A scientometric study of the perceived quality of business and technical communication journals. = IEEE Transactions of Professional Communication, 50. köt. 4. sz. 2007. p. 352–378.
- [2] MYLONOPOULOS, N.A. – THEOHARAKIS, V.: On site: global perceptions of IS journals. = Communications of the ACM, 44. köt. 9. sz. 2001. p. 29–33.
- [3] ROGERS, P.S. – CAMPBELL, N. – LOUHIALA-SALMINEN, L. – RENTZ, K. – SUCHAN, J.: The impact of perceptions of journal quality on business and management communication academics. = Journal of Business Communication, 44. köt. 4. sz. 2007. p. 403–426.
- [4] TAHAI, A. – MEYER, M.J.: A revealed preference study of management journals' direct influences. = Strategic Management Journal, 20. köt. 3. sz. 1999. p. 279–296.

/SERENKO, Alexander – BONTIS, Nick: Global ranking of knowledge management and intellectual capital academic journals. = Journal of Knowledge Management, 13. köt. 1. sz. 2009. p. 4–15./

(Dudás Anikó)